

Býčí skála

V Josefovském údolí mezi městy Adamov a Křtiny leží jeskyně Býčí skála. Spolu s Rudickým propadáním tvoří druhý nejdelší jeskynní systém v ČR. Tento jeskynní komplex byl vytvořen protékáním Jedovnického potoka, který se ztrácí z povrchu v místech Rudického propadání. V místech samotné býčiskalské jeskyně musel tento podzemní vodní tok přestat proudit již nejpozději v magdalénienu (na Moravě 13 000 – 11 000 BC). Svědčí o tom nález paleolitického sídliště, které zde objevil v roce 1867 Jindřich Wankel. Většina informací o nálezových okolnostech pochází z Wankelovy populárně laděné knihy nazvané „*Bilder aus der Mährischen Schweitz und ihrer Vergangenheit*“. V českém překladu kniha vyšla v roce 1988 pod názvem „*Obrazy z Moravského Švýcarska a jeho minulosti*“. Další informace máme od archeologů: Absolona, Skutila, Adámka. V roce 1872 navštívili Předšín Býčí skály bratřenci Gustav a Arnošt Felklovi, kteří u severní stěny okolo 7-10 m od vchodu našli ve vrstvě dřevěného uhlí rozbitou keramickou nádobu, zdobenou křížicemi se rýhami o průměru asi 20 cm. Nádoba byla naplněna spečeným a spáleným prosem, které obalovalo částečně poškozenou bronzovou sošku býčka (rekonstruovány byly obě přední nohy, pravá zadní noha a pravý roh), připevněnou k bělavé kovové destičce (ta jim při vyjímání upadla a nebyla již nikdy nalezena). Nález tohoto unikátního bronzového artefaktu znamenal, že byl ještě téhož roku zahájen záchranný výzkum. Předšín měla mít dle Wankela 45 m na délku, na šířku 14 m u vchodů, 6 m v nejužším místě a 18 m v zadní části a na výšku max. 20 m. V místech dvou velkých žárovišť se nacházela vrstva uhlí až půl metru mocná, což dokládá, že zde musely hořet dlouhotrvající ohně.

V blízkosti velkého žároviště a v centrální části Předšíně bylo nalezeno více jak 40 koster v nejrůznějších polohách. Některým jedincům chyběla hlava, jiným ruce nebo nohy, někteří byly nalezeni s ozdobami. Wankel se domníval, že většina koster (potažmo lebek) patřila ženám. Ženám připisoval 35 a mužům 5 lebek. Nový výzkum provedený antropologem Milanem Stloukalem z Národního muzea v Praze vyšel poněkud odlišně. Pohlaví lze určit u 28 ze 40 lebek, mezi kterými je 17 lebek mužských a 11 ženských. U ostatních jde buď pouze o torza (zbytky dvou lebek jsou tak malé, že nejde určit pohlaví) nebo patří nedospělým. Našly se zde rovněž dva trupy koní, kterým chyběly hlavy a nohy. Celá tato hromada lidských skeletů byla doplněna mnoha různými artefakty, které se nacházely v hromádkách spáleného obilí a které byly navršovány mezi těly. K nejdůležitějším nálezům v těchto hromádkách patří: ozdobné předměty, zmačkané zlaté spony do vlasů, zlaté prsteny a náramky, bronzové náramky a nánožníky, duhové a vykládané perly z hnědého, zeleného a modrého skla a také např. jantarové perly. Z dláždění vystupoval malý oltář ze tří opracovaných kamenných desek. Dvě sloužily jako „nohy“ a třetí deska na ně byla položena. Na tomto oltáři byly položeny dvě useknuté, patrně ženské ruce, ozdobené bronzovými sponami a zlatými prsteny. Vedle nich ležela pravá půlka rozseknuté lebky. Důležité nálezy byly rovněž učiněny u jižní stěny Předšíně naproti velkému žárovišti. Zde byl nalezen materiál, který se vyskytoval nejčastěji v halštatské kovárně. Množství a rozmístění artefaktů vypovídá o dlouhodobé výrobní činnosti. Keramické nádoby se většinou našly několik metrů za kamenným dlážděním v blízkosti vchodu do pokračující jeskynní chodby. Ležely zde naházené jedna přes druhou. Často byly opatřeny pokličkou a na povrchu byly zdobeny geometrickými vzory. Z Nekvasilova rozboru víme, že patřily do výrobního okruhu horákovské kultury (stejně nádoby byly nalezeny na sídlištích i pohřebištích). Je možné je zařadit do mladší fáze středního (klasického) stupně této kultury (HaD1). Na keramice jsou již patrné mladší prvky, které byly na jižní Moravu importovány. Chronologicky odpovídají počátku stupně HaD2 (kolem pol. 6. stol. BC, horizontu 7a dle Parzinger). Podle Golce jde o pozdně horákovskou

pohřební keramiku, která má pravděpodobně klíčový význam v dataci celého nálezů. Bohaté pozdně horákovské hroby náležely vrstvě vysoko postavené nobility, která pravděpodobně rozsáhlý soubor nashromáždila a v době průniku veckerzugské kultury na jižní Moravu v Býčí skále uložila. Tento horizont Býčí skály je na Moravě rovněž charakteristický prvními doklady výroby železa. Z železných předmětů je nejznámější prsten. Má vnější průměr 43 mm a vnitřní 20 mm, hmotnost je 22 g. Wankel jej našel na okraji kovárny a velice si tohoto artefaktu považoval. Prsten neprodal, jako zbytek nálezů do Vídně, ale skončil v Brně v muzeu Anthropos. Také zde byly nalezeny následující zlaté předměty: 8 čelenek, 2 masivní náramky, 8 spirálovitých prstenů ze zlatého drátu.

Býčí skála patří k nejzajímavějším a nejdůležitějším nalezištím z halštatské doby. Interpretace tohoto naleziště s mnoha rozsekanými těly není jednoduchá a dodnes se vedou spory, proč zde bylo nalezeno tolik mrtvých jedinců v neanatomických polohách promíchaných s mnoha vzácnými předměty. Jako nejpravděpodobnější se proto jeví vysvětlení, že šlo o kultovní místo a obětiště. Lidé, kteří zde prováděli hrůzostrašné oběti, museli být v kontaktu s geograficky velmi rozsáhlým územím. Taková místa v Evropě i u nás skutečně existovala. Známa je např. keltská svatyně z Libenic u Kolína, kde jsou doloženy halštatské tradice. S Předsíní se shoduje v tom, že zde byl také oltář, posvátný kůl, kostry mrtvých jedinců, a pohár z lidské lebky (v Předsíní není možné nález tohoto poháru potvrdit ani vyvrátit), keramika rozbitá na kusy (asi rituálně). Tvar Předsíně je ideální pro kultovní účely, a je podobný s některými dalšími kultovními jeskyněmi známými z Evropy. Bohužel zde již není možné provést nový výzkum. Za druhé světové války Němci celý prostor zabetonovali, a tak nezvratně zničili tuto lokalitu. Naprosto ojedinělý charakter jeskyně, která byla ideální pro kultovní praktiky, způsoboval, že zde byl mnohokrát překonán regionální rámec horákovské kultury. Býčí skála se nacházela na rozhraní tří kulturních okruhů – západohalštatského, východohalštatského a lužického. Před horizontem Býčí skály nejsou známé nálezy jantarových ani skleněných náhrdelníků z pohřebišť ani sídlišť. Zde se našli tisíce perel z těchto surovin. Jantar dokládá kontakty se severní částí střední Evropy (hlavně s Baltickým pobřežím), odkud byl transportován na jih po jantarové stezce. Lodřkovité spony jsou (dle Nekvasila) podobné nálezům z Karpatské kotliny. Z východohalštatského okruhu pochází část pancíře s vytepaným panáčkem a olovený předmět, který mohli vyrobit nositelé korutanské kultury Frög. Bronzové zásobnice jsou podobné severoitalským a prsní pancíře mají analogii ve středoitalské kultuře Novillara. Některé předměty jsou etruského původu. Nejvíce artefaktů však pochází ze západohalštatského prostředí. Jde především o zlaté čelenky, turbany z bronzů, terčovitě spony, lité žebrované náramky, bronzové nádoby (stejně jako z naleziště v Hallstattu). Uility mlžů pochází od středozemního moře. Skytský inventář zastupují čakany - speciální železné sekery kombinované s kladivem, trojhranné šipky aj. Nejznámější nálezy - soška býčka, žezlo, přilba a souprava prolamovaných závěsů nemají v Evropě vůbec obdobu. Zvláštní je také přítomnost kovárny v kultovním prostředí. Mohla zde být používána ještě před náboženskými rituály (i jako skladiště a úkryt železářské výroby a jiných předmětů) a zároveň poté využívána během obřadů jako další forma kultu.

Podle posledních prací je nejpravděpodobnější hypotéza o kultovním využívání této jeskyně, avšak vzhledem k nemožnosti ověření těchto myšlenek v současnosti, zůstane Býčí skála navždy záhadou.

Literatura:

GOLEC, M. : O konci bohatých horákovských hrobů a datování Býčí skály podle keramiky. Archeologické rozhledy, Praha. 2004, no. 2003/4, s. 695-717.

POULÍK, J. : Hallstatt a Býčí skála : průvodce výstavou významných nálezů z pravěkých sbírek vídeňského přírodovědného muzea - Československá akademie věd, Brno. 1969

PARZINGER, H. - NEKVASIL, J. - BARTH, F. E. - HAEVERNICK, T. E. – KÜHN, F.-OPRAVIL, E. – PŘICHYSTAL, A. – PUCHER, E. – RAST-EICHER, A. – STLOUKAL, M. – SZILVÁSSY, J. : Die Býčí Skála – Höhle, - Verlag Philips von Zabern, Mainz am Rhein, 1994

PŘICHYSTAL, A. – NÁPLAVA, M. : Záhada Býčí Skály aneb jeskyně plná otazníků, Třebíč. 1995

SALAŠ, M. : Doba bronzová a halštatská. – In: Dějiny Blučiny, Blučina. 1994, s. 24-35

SKLENÁŘ, K. – SKLENÁŘOVÁ, Z. – SLABINA, M. : Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha. 2002

ŠIMÁNEK, M. : Býčí skála, kultovní objekt doby halštatské, magisterská diplomová práce, MU Brno. 2008

PODBORSKÝ, V. : Pravěké dějiny Moravy, Brno. 1993

PODBORSKÝ, V. : Dějiny pravěku a rané doby dějinné, Brno. 1997